

אוצר החכמה

מאמר ג

פתיחה כללית ומבוא לעבודת הקרבנות

עבודת הקרבנות בכל דורות העולם

מראשית ימי הבריאה עסקו אבותינו בעבודתו יתברך והקריבו קרבנות לפניו, החל מאדם הראשון שכבר הקריב קרבן כדברי חז"ל (שבת כח:), וכן הבל וקין הקריבו מנחותיהם לה', ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן (בראשית ד, ג-ד). וגם נח הקריב לה' עולות בצאתו מן התיבה, ויבן נח מזבח לה' וגו' ויעל עולות במזבח. וירח ה' את ריח הניחוח (שם ח, נא-כב). ואז נשבע הקב"ה שלא יביא עוד מבול לשחת הארץ. וכן הקריבו בניו של נח (פרקי דר"א ל), ואחריהם אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב בנו מזבחות (בראשית יב, ו. כו, כה, לג, כ) ואף הקריבו קרבנות (שם כב, יג. רש"י כז, ט. מו, א), ובצאת ישראל ממצרים נצטוו להקריב קרבן פסח, וכן הקריבו בני ישראל בברית מתן תורה.

ועתה בעמדנו על פתח ספר 'ויקרא' הנקרא בפי חז"ל 'תורת כהנים', פתחה לנו התורה שער הכולל לפרטי דיני הקרבנות, כפי שקבע ה' לישראל, למן קרבנות היחיד עד קרבנות ציבור, קרבנות חובה וקרבנות נדר ונדבה.

והנה עבודת המקדש והקרבת הקרבנות הם עניין מרכזי ביותר בתורה, עד שחלק גדול וניכר מאוד בתורתנו הקדושה עוסק בתורת הקרבנות, וכרבע מכלל תרי"ג מצוות התורה [קמ"ב מצוות לפי מנין הרמב"ם] מענייני הקרבנות הן.

גם עתה כאשר מפני חטאינו נחרב בית מקדשנו, ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא ישראל במעמדו, מבקשים אנחנו בתפילתנו יום יום: "והשב את העבודה לדביר ביתך, ואישי ישראל ותפילתם מהרה תקבל ברצון". ובתפילת המוסף מרחיבים אנו יותר ואומרים: "יהי רצון מלפניך שתעלנו בשמחה לארצנו... ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום... הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך". וכן בכל יום אומרים לפני התפילה את כל פרשיות הקרבנות בפירוט, ואחרי זה הבקשות המתאימות.

משמעות הקרבנות צריכה ביאור

והנה יש לברר ולדעת מהות תוכנם ומשמעותם של הקרבנות, מהו גדרו המיוחד של כל קרבן וקרבן בפני עצמו, אשר יש בכל אחד מהם פרטים שונים זה לעומת זה. וכן עיקר

אוצר החכמה

הדבר מהו זה שהקב"ה מבקש שנקריב לפניו קרבנות, כאמרו "את קרבני לחמי לאישי ריח ניתוחי", וכי הקב"ה למאכלינו ולקרבנותינו הוא צריך. וכך אמר במזמור לאסף (תהלים נ, ט-יג): "לא אקח מביתך פר ממכלאות עתודים, כי לי כל חיותו יער, בהמות בהורי אלף, אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה, האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה".

ולצד זה נוספה לנו המציאות הקשה והעגומה של הגלות הארוכה שכבר נמשכת כאלפיים שנה, אשר בעוד שכלל תרי"ג מצוות מתקיימין על ידי עם ישראל בכל הדורות, וממילא נוהג בהן הכלל 'אחרי הפעולות נמשכין הלבבות', כאשר לב היהודי מסוגל להרגיש טעם וחיות בכל מצוה כל חר כפום דרגא דיליה, אכן בשל חורבן המקדש הרי המקדש וקדשיו כעת אינן 'מצוות מעשיות', ובעקבות כך נחלשו רגשותינו ונתעמעמה הכרתנו בטעם של הקרבת קרבנות ובטיב משמעותם.

וכנזכר ברמב"ם הרמב"ם בהקדמתו לסדר קדשים: 'ענין הקרבנות כבר אבד בעוונותינו הרבים, ואין משגיחין בו אלא מעט מבני אדם, ואין זכרו מורגל אצל שום אדם, ואפילו נשא ונתן בו, לפי שאין שם מעשה לקיים ההרגל'.

ומנגד, חכמינו ז"ל הרבו במאמרים מפליגים בשבח העוסקים בתורת הקרבנות – 'תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם... אמר רבי יצחק, מאי דכתיב "זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם", כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם' (מנחות קי.). אף התפילות כנגד הקרבנות תקנום (מרכות כו:), וכן הסמיכו על הפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג) – 'בזמן שבית המקדש קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר, ועכשיו אין בדינו אלא תפילה' (במדבר רבה יח, כא).

אה"ח 1234567

דברי הרמב"ם והחולקים עליו

והנה מצינו הרבה מתחמי ישראל שביארו זה בארוכה וזה בקצרה, עבודת הקרבנות מה היא, בכמה אופנים רחוקים זה מזה במהלך הבנת הדבר. החל מהרמב"ם במורה נבוכים (ג, לב,מו) שראה במצוות הקרבנות הרחקה, או כעין תחליף לפולחן אומות העולם הקדומות, שהיו מרבים בעבודות הקרבת בעלי חיים לאלוהיהם, וכאשר נתקרבו בני ישראל להיות עבדי ה' ולקיים תורתו ומצוותיו, השאיר להם ה' את טבעם והרגלם להמשיך להקריב קרבנות – אך יעשו זאת לה' אלוקי העולם, ונמצא כי הקרבנות אינם אלא תחבולה ואין בהם מטרה עצמית.

ומנגד הרמב"ן (ויקרא א, ט) ועוד מן הראשונים הפריכו את דבריו מכל וכל, מן הסברא ומן הכתוב – שכן מצינו כאמור שגם קדמוני העולם הקריבו מדעתם קרבנות לה', כמו אדם הראשון ובניו שהיו יחידים בעולם, ועדיין לא היתה קיימת עבודת אלילים כלל, ועוד שלא שיך לומר על חלק כה גדול בתורה – מרובה בפרטים ודקדוקים לרוב – שכולו

הוא חסר טעם ועניין, אלא כדי להתרחק ולהיות תחליף לעבודות פסולות שהורגלו בהם מקדם. אוצר החכמה

יש במפרשים דרכים רבים בזה, מהם שהאריכו להראות איך באמצעות הקרבנות נעשים פעולות נשגבות בעליונים, ומהם שהראו לדעת איך הדברים פועלים בדרכי הדרוש הקבלה והפילוסופיה. וראה בספר שחיבר רבינו הרמ"א בשם "תורת העולה" – בו ליקט שנים עשר דרכים מפי הקדמונים [רמב"ם, רמב"ן, רלב"ג, רבינו בחי' ועוד] ומתורתו דיליה (חלק ב פרק א).

ואנן זעירין לא נבוא כאן לעסוק בשקלא וטריא ומשא ומתן בדבריהם הקדושים, אשר כולם ממקום קדוש יהלכון, ולכל הדרכים ישנן אסמכתאות אף מדברי חז"ל, ואף לדברי הרמב"ם הנ"ל הביאו מדברי המדרש (ויק"ר כב, ח) – "רבי פנחס בשם רבי לוי אמר, משל לבן מלך שגס לבו עליו, והיה למוד לאכול בשר נבילות וטריפות, אמר המלך זה יהיה תדיר על שולחני ומעצמו הוא גדור, כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר עבודת כוכבים במצרים והיו מביאים קרבניהם לשעירים, דכתיב (ויקרא יז, י) "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים" וכו', והיו מקריבין קרבניהם באיסור במה ופורעניות באות עליהם, אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת קרבנותיהן באהל מועד, והן נפרשים מעבודת כוכבים והם ניצולים". ולחומר הקושיות של הרמב"ן על הרמב"ם כבר יישבו הריטב"א (בספר הזכרון פי' ויקרא) והארכנאל (ויקרא א, ט), תוך שהם משנים מעט את כוונת הרמב"ם וממתיקים את דבריו. אמ"ת 1234567

וב'משך חכמה' בהקדמה לספר ויקרא ביאר בדרך אפשר, כי אולי דברי הרמב"ם מכוונים רק לקרבנות במה, שהם רק להרחיק העבודה זרה מלכבות ישראל, לכן צוה כי יקטירו לשם שמים, ולא נתכוין לקרבנות בית המקדש, עי"ש.

יש טעם נכון ופשוט בכל חלק ופרט שבמצוה

והנה הרמב"ם כאן, הלך כדרכו בהרבה טעמי תורה, שמפרש טעמים של כמה וכמה מצוות ואזהרות, שהם כתחבולה וסייג, כגון להתרחק מחוקות הגויים וכדומה, אמנם רוב מפרשי התורה לא דרכו בדרך זו, כי אדרבה עלינו למצוא האיך כל מצוה יש בה סיבה ותכלית בה בעצמה, לא רק כאמצעי להגיע לאיזה דבר אחר, ומוטל עלינו להעמיק ולהבין את משפטי המצוה באופן שתכליתה ועניינה נמצאים בתוך המצוה עצמה.

ובוודאי שלפי פשוטו של מקרא, אבותינו הקדושים שעשו מדעת עצמם קרבנות לה' – עוד בטרם קיבלו את התורה – ביטאו בדבר זה רגשות אלוקיים שצריכים להיות לכל נבוא, וכל-שכן לכל אחד מישראל שזכה ונבחר להיכלל בתוך עם קרובו. שהם רגשות בסיסיים של עבודה לה' ודביקות ואהבה בו יתברך. והנה את הרגשות הנשגבים הללו עלינו לבקש, לעמוד עליהם ולהגדירם בבואנו לעסוק בתורת הקרבנות.

כמו כן חלק מן הטעמים שנכתבו בזה מתאימים רק לחלק מן הקרבנות – כמו הקרבנות המובאים לכפרה ולתשובה, שבוה כתבו שיש במעשה זה 'התעוררות לנפש' לתשובה ולתיקון. אמנם לא יתיישבו בזה הקרבנות הללו שאינם באים כלל ככפרה לחטא, כמו שלמים וחלק מקרבנות הציבור, בפרט קרבנותיהם של אבותינו הקדושים שבוודאי לא היתה תכליתם כדי להתכפר וכדי לתקן את נפשם, כי אם להתקרב לה' אלוקים, כמשמעות רהיטות הכתובים שהסמיכו בדרך כלל את קרבנותיהם כהודאה על חסדי ה'.

מה גם שאם נבוא להעמיק ולדעת כל הפרטים, כמו עשרות ומאות הלכות הקרבנות ששורשם מפורש בפסוקי התורה, כבר הקדים לנו בעל החינוך במצוה צ"ה שהיא 'פליאה נשגבה' ואין בכח שכלו של אדם להעמיק בזה ולדעת כל הפרטים. וכלשון הרמב"ן (ויקרא א, ט) 'ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם'. וכן הרמב"ם עצמו מסיים כך את ספר 'עבודה' בסוף הלכות מעילה (ח, ח) 'וכל הקרבנות מכלל החוקים הן'. ואף שבספר המורה ביאר טעם לדעתו, אולם יעויין במקום אחר שם שכתב כלפי 'פרטי הקרבנות' בזה הלשון: 'כי המצוה בהקרבת הקרבן יש לה תועלת גדולה מבוארת כמו שאני עתיד לבאר, אבל היות הקרבן האחד כבש והאחד איל, והיות מספרם מספר מיוחד, זה אי אפשר לתת לו עילה כלל וכו', ואם תרצה אמור שהצורך מביא להיות שם חלקים (פרטי דינים) שאין להם סיבה וכו' שאי אפשר מבלתי מין אחד, וכן למה היו שבעה כבשים ולא היו שמונה, כן היו שואלים אם היו שמונה או י' או כ', שאי אפשר מבלי מספר בהכרח, וכאילו ידמה זה לטבע האפשר אשר אי אפשר מבלתי היות האחד מן האפשריים, ואין ראוי לשאול למה היה זה האפשר ולא היה זולתו מן האפשריים' (מור"ג, כו). ועיי"ש שכתב שמי שמטריד עצמו לתת סיבה לדברים אלו שהם 'חלקים' במצוה, הוא כמשתגע [ע"ע בדבריו, במאמרי מבוא לספר בראשית, מאמר י].

אוצר החכמה

הקרבן הוא 'עבודה' והסמל שלה הוא במעשה ההקרבה

ונראה שיש בזה שני יסודות אמת בהבנת פשטות הדברים בענייני הקודש והמקדש.

[א] שהעבודה שלנו כלפי הקב"ה, איננה דווקא בשביל מילוי חסרונו, אשר מלוא כל הארץ כבודו, אלא היא ביטוי שלנו, דהיינו של 'הנבראים' כיצד להביע מבחינתנו את רגשותינו אליו ית"ש.

אה"ח 1234567

[ב] שישנם מַעֲשִׂים וּמַצֻּוֹת שֶׁנִּצְטוּרֵינוּ בתורה שיסוד עניינם הוא סמלי, היינו שאמנם אין התכלית בהם בעצמם, אלא התכלית היא במה שהם מסמלים ומבטאים איזה ענין באמצעות מעשה זה.

והנה היסודות הללו מבוררים במקראות הקודש ובדברי חז"ל ובספרי בעלי המחשבה לרוב – ועל ידיהם הרבה מן השאלות יתיישבו מאליהן ויובן כי קושיא מעיקרא ליתא. כך למשל אין מקום להרהר, וכי הקב"ה צריך את קרבן 'לחם' מאישי בני ישראל, וכי

סמוך הוא חלילה על שולחנו. אפס, גם אם הכתוב מעיד במפורש "את קרבני לחמי" היינו ביחס לעבודת בני ישראל, שאנו מתייחסים 'כאילו הוא כך'. כי מלכותא דרקינא כעין מלכותא דארעא, ומכיון שבדרך זו מבטא המקריב את הכנעתו או שמחתו בבורא העולם, כאשר הוא מקטיר לו מזבחו, אזי אין לתמוה איוז 'תועלת' יש לו כביכול במעשינו, אלא אדרבה, התועלת היא שלנו, והוא יתברך זיכה אותנו באפשרות הזאת להקריב לפניו ולעבוד לפניו, כדרך 'עבודה' השייכת אצל בני אדם.

אשר זהו באמת יסוד ושורש כל העבודה התמימה, בהרבה חלקי עבודה, שהם דברים הנעשים מצד הנברא – איך שהוא מבקש לעבוד את ה' בצורה שהוא יכול להשיג ולתפוס, והקב"ה רוצה בעבודתנו הזו.

אוצר החכמה

הקרבת נעשה לרצון המקריב כאילו מקריב לחם ה'

וכך אמרו חכמינו בשילהי מסכת מנחות (ק"י): בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות וכו' נאמר בשור הגס "אשה ריח ניחוח", ובעוף הדק "אשה ריח ניחוח", ובמנחה "אשה ריח ניחוח", לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים. ושם תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר "אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה" (תהלים נ, יב), ונאמר "כי לי כל חיתו יער בהמות בהרי אלף ידעתי כל עוף הרים וזיו שדי עמדי האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה" (שם פסוקים י"ג), לא אמרתי אליכם זבחו כדי שתאמר אעשה רצונו ויעשה רצוני, לא לרצוני אתם זובחים אלא לרצונכם אתם זובחים, שנאמר (ויקרא כב, כט) "לרצונכם תזבחהו".

א"ח 1234567

ובמדרש שיר השירים (זוטא א): 'את קרבני לחמי' – יכול יש לפניו אכילה ושתייה, ת"ל 'לאישי', לאישים אתם נותנים, א"כ למה נאמר לחמי, אלא אף על פי שאתם נותנים לאישים, מעלה אני עליכם כבנים המפרנסים לאביהם.

הנה ברורים הדברים, כי אף שאין לפניו לא אכילה ולא שתייה, אולם הקרבן בא להביע את הרגש שלנו – של הרוצה לתת משהו משלו ומממונו לה' יתברך, כהוקרה או כביטוי של הכנעה וכדומה, כל קרבן לפי עניינו ותוכנו, אשר הקב"ה חידש לנו כי רשאים אנו לעשות כן, ואדרבה הוא מעמיד עצמו לפנינו לקבל את קרבנותינו ולרצות בעבודתנו.

כך שהקרבת הוא דרך של ביטוי נפשו של הנברא, הרוצה להקריב קרבן לה' ולבטא בכך את הערכתו והערצתו ונאמנותו וכדומה, וזיכה ה' אותנו שלא נכלא רגשותינו בקרבנו כשנבקש בהערצה לתת דבר מה לנערץ ית"ש.

והקרבת הוא סמל וביטוי לכל הכוונה הזאת על כל אשר בה, אמנם עצם עבודה זו הבאה מצד הנברא, לרצון היא לפני ה', שמעמיד עבורנו את המזבח ואת ביתו ואוהל מועדו, להיות מקום הקרבת הקרבנות, ואכילת מזבח על ידי ההקטרה עליו נחשבת כאכילת ה'.

ואף שאין לפניו אכילה ושתייה, עם כל זאת כשנבוא לדון בפרטי דינים שאמרה התורה בכל קרבן וקרבן, עלינו להתבונן מנקודת הנחה שאכן יש משמעות בפרטי הדברים כדרך נאותה כיצד להביא הבאה כזו לה'.
אוצר החכמה

כי זהו בוודאי היחס שיש מבחינתנו בשעת הקרבת הקרבן – כאילו אנו מגישים לפניו את הבהמה לריח ניחוח, וכאילו אנו מרצים אותו על ידי נפש הבהמה הנקרבת לפניו.

ובאשר עמידת הנברא כלפי הקב"ה כיאות היא עמידה של ביטול והרגשת אפסיותו, אין האדם מרגיש נתינה נכונה של הערצה כי אם על ידי הבאת קרבן שיש בה ביטוי של נתינת נפש עד כלות, ובשחיטת נפש בהמה והעלאת הקרבן לעולה, מבטאים זאת במידה הכי גדולה שמתאפשרת לאדם, וכאילו אנו מקריבים את נפשנו ואת עצמנו.

סוגי הקרבנות ועיקרי דיניהם הם סמל וביטוי

והנה מכאן בא ומסתעף כפי האמור היסוד השני שכתבנו, שלצורך העבודה הלזו, להביע את רצוננו במעשים המביעים את רגשותינו לכבודו יתברך, קבעה התורה שהדברים ייעשו בדברים 'סמליים', במיני הקרבנות ובמיני המנחות – אשר פרטיהם רבים, אך בתור 'סמל' ו'ביטוי' אפשר בסייעתא דשמיא לעיין בכל פרט ופרט, הן בטעם מספרי הקרבנות והן בטעם מיני בעלי החיים הנקריבים, איך כל דבר וכל מספר וכל פרט מסמל ומבטא ענין מסוים השייך לסוג קרבן זה דווקא ולסוג המקריב הלזה. שונה הוא קרבנו של ישראל מקרבנו של כהן, שונה הוא קרבנו של חוטא מקרבנו של נודר ונודב, ושונה קרבנו של נכרי מקרבנו של ישראל.

וזו הגישה הבסיסית בעניינים אלו, שיש בכל פרט עניין של ביטוי וסמל שראויים לבאים לפני ה' לבטא אותם, ובוודאי שמצוה רבה להעמיק חקר בכל פרט ולהבין כיצד מתפרשים הדברים הללו לפי פשוטם, וה' יאיר עינינו בתורתו.

והנה בכמה מקומות כבר פתחו לנו חכמינו ז"ל צוהר להבין את המשמעות הסמלית שבחלקי הקרבנות, כך לדוגמא במנחת החוטא וכן במנחת סוטה אין להם שמן ולבונה, כדי שהקרבן יהא פחות ואל יהא 'קרבן מהודר' (סוטה טו.). כך גם ביארו את מנחת הקנאות של הסוטה שהיתה באה משעורים ולא מסולת חיטים – 'כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה' (משנה שם יד.). וכך יכולים אנו להבין מעצמינו כמה וכמה דברים, שבהרכה פרטים כולט לעין השכל מדוע בקרבן זה יבוא הפרט הזה ובקרבן אחר בדרך אחרת, לדוגמא כהן גדול שחטא מביא פר לקרבן חטאתו, ואילו אדם הדיוט מביא רק כבשה או שעירה, הרי כה פשוט כי לפי חשיבותו של הכהן כך חייבת להיות גודל כפרתו, ואינו דומה קרבן של פר לקרבן של כבשה. ועל דרך זה יש לעמוד על שאר חילוקי הקרבנות ודיניהם.

כל שאור וכל דבש לא תקמירו – ולא תשבית מלח

ובזה שביארנו שהקרבן אינו אלא סמל וביטוי 'כאילו' הוא מאכל' גבוה – על פי זה נתבאר אצלנו בס"ד שזהו שורש האיסור של "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תיעשה חמץ, כי כל שאור וכל דבש לא תקמירו ממנו אישה לה'" (ויקרא ב, יא) – כי אין זה לכבוד שמים להמתיק ולשפר את המנחה כפי שמקובל אצל בני אדם, להוסיף לעצמם טעם לשבת, אלא מאחר שהמנחה אינה אלא 'בחינת מאכל' ולא מאכל ממש, על כן נאסר לחלוטין להחמיצה או להמתיקה.

ומאידך הכתוב שם מסמיך ואומר (פסוק יג): "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו' על כל קרבנך תקריב מלח" ולמה נסמך פסוק זה לאיסור הקרבת שאור ודבש. אלא שהדברים משלימים זה את זה, כי בניגוד לאיסור להטעים המאכל במיני מתיקה ומיני חמיצה, נאמר עוד שעדיין אל יקריבו כמאכל תפל, על דרך שנאמר (איוב ו) "היאכל תפל מבלי מלח", כי מאכל תפל פגום הוא וגם זה אינו לכבוד. [אזהרה 1234567]

אמור מעתה, על הקרבן להיות מאכל מתוקן וטוב שיש בו מלח, אבל לא מאכל ערב ומתוק שיש בו שאור ודבש. כי זהו המצב הרצוי להגדרת הקרבן שהוא בחינת מאכל גבוה, ולכן אל יחסר ממנו מלח שבלעדיו אין כאן שם מאכל, אך אל יתוסף עליו מיני מתיקה שעל ידו נעשה כמאכל הדיוט של בני אדם. ואם תימצוי לומר, בכך נגדרה היטב מהות המנחות והקרבנות, ישמע חכם ויוסיף לקח.

טראשית ימי עולם היתה עבודת קרבנות

ואחר שקבענו והקרמנו, כי הקרבנות הם דרכי ואמצעי העבודה שלנו, אשר באמת המה נקראים בכל מקום בשם 'עבודה', בלשון התורה: "כי ממנו נקח לעבוד את ה' ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה" (שמות י, כו) ועוד, ובלשון חז"ל כל פעולה הנעשית בקרבנות נקראת 'עבודה', וכן רבינו הרמב"ם קרא את הספר - שבו העמיד כל הלכות קרבנות שבחיבורו, בשם "עבודה", לומר כי עבודה היא זו. שנאמר אינה נעשית לצורך הבורא, אך רוצה הוא בעבודתנו 'ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך'. וזהו אשר אנו מבקשים הרבה בתפילתנו שתחזור העבודה למקומה. מעתה אף חלקי העבודה ופרטיה נקבעו אפוא על פי אמת המידה של דרכי בני אדם, איך יאות להביע את הענין שאנו מבקשים לבטא בקרבן מסויים זה. כך כל קרבן לפי עניינו וכל פרט לפי מקומו וסיבתו.

וזהו אשר מצינו באבותינו הקדושים, שאף שקיימו האבות את כל התורה כולה, וכדאיתא בחז"ל (יומא כח:), אך המצוות שהן מפורשות בתורה להדיא – הן מצוות הקרבנות דווקא, שאבות העולם עסקו בהן. אשר מכל זה מוכח שיש בקרבן צד 'עבודה', שעוד לפני הציווי המפורש בספר ויקרא – תורת כהנים דנן, כבר עלה בלבם לקיים את תורת הקרבנות מעצם רגשת לבבם.

אף עניין הכהונה, שנקבעו אנשים מיוחדים להיות כהנים משרתי ה' וביתו, להקריב בו קרבנותיהם של ישראל, כבר היתה עיקר הבחינה הזאת קיימת עוד קודם שנצטוו על כך. וכך אמרו במדרש (אגדת בראשית מג): "אדם הראשון שהיה בכור לעולם, לבש תחילה בגדי כהונה שנאמר (בראשית ג, כא) 'ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', וכתוב (ויקרא טו, ד) 'כתונת בד קודש ילבש'. אדם הראשון מסר את הבגדים לשם, שהיה בכורו של נח שנאמר (בראשית יד, יח) ומלכי צדק וגו' כהן לאל עליון. שם מסרן לאברהם, ואברהם ליצחק ויצחק לעשו שהיה בכור, כיון שראה יצחק שנשיו עובדות ע"ז נטלן מן עשו והפקידן אצל רבקה, כיון שעמד יעקב ונטל את הבכורה מן עשו, אמרה רבקה הואיל ולקח יעקב הבכורה בדין הוא שילבש הבגדים הללו".

הרי שכל מקריבי הקרבנות המנויים לעיל, כבר היו ככהנים ואף לבשו בגדי כהונה. אלא שלבסוף נבחר שבט הלוי להיות הכהונה באה מתוכו "כי בו בחר ה' אלוקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה'" (דברים יח, ה). [וכן יש בכל אחד מישראל בחינת 'כהונה', שכולנו באמת כהני ה' אנחנו, כלשון הכתוב (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ולעתיד לבוא יהיו כל בני ישראל כהני העולם, כנבואת ישעיה "ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלוקינו יאמר לכם" (ישעיה סא, ו)].

אוצר החכמה

הקרבן – מלשון קירבה אל ה'

כך אמרו חכמינו במדרש 'חסרות ויתרות' (מובא באוצר המדרשים עמ' 200): כל קרבן חסר ו', למה, לפי שהוא קריבן מלשון קרוב, לפי שהקרבן מקרב את ישראל לפני השכינה. וכן מצינו בנח הצדיק שלא נתקרב להקב"ה עד שהקריב קרבן, שנאמר (בראשית ת, כ) "ויבן נח מזבח לה'", וכן אברהם וכן יצחק וכו'.

ובעין זה איתא שם ב'מדרש תרשא' (ויקרא יב): שלושה טכסים הם הקרבנות, עולה שלמים וחטאת. וג' כתות הן של צדיקים: אהבה, בקשה, ויראה. העולה כנגד אהבה, והשלמים כנגד הבקשה והחטאת כנגד היראה. עי"ש פירוט נפלא. ואשר מבואר על כל פנים שענין הקרבן הוא ביטוי לאהבת ה' ודביקות בו יתברך אהבה עליונה והכרת טובה, המוצאת את ביטויה הנפשי בהקרבת הקרבן. [וכבר האריך בזה הרש"ר הירש ריש ויקרא, שאין המלה 'קרבן' כמשמעות שאנו רגילים אליה, אלא מלשון קירבה. שהקרבן נועד לקרב את האדם לה']. אה"ח 1234567

הקרבן – בנתינה והפרשה מתוך שלו לה'

עוד יש במעשה הקרבנות – שהאדם מביא משלו להקב"ה. כלומר עיקר התכלית שיהיה האדם נותן משלו לה', אדם כי יקריב 'מכם' קרבן לה', ובכך שמביא מממונו ומבעלי החיים שלו, אזי מביע שמביא את עצמו לה', ומאחר שאין האדם יכול להקריב את עצמו ממש, לכן הוא מקריב את ממונו ונותן ממנו לה'. כי הבהמה היא חלק מעצם מציאותו של האדם, ובכך הוא נותן משלו לה' כאילו נותן את עצמו.

ואשר זהו שורש עניין הקרבנות, שהאדם מבקש להביע בזה כי נותן הוא משלו להקב"ה, ומקריב מתוך הרגשת 'נתינה' ממה שהאדם טרח ויגע בו, הן בחי והן בצומח – בכך מביע שהוא סועד על שולחן ה', וכל מה שיש לו בא מהקב"ה.

ובביאורי הפסוקים, ביארנו בזה פשוטו של הכתוב בריש ויקרא: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'", שיש מן המפרשים שפירשוהו כאילו נכתב בסדר הפוך 'אדם מכם כי יקריב' (רמב"ן שם ועוד). אבל כבר כתב הנצי"ב 'אמנם לא דבר ריק הוא שכתבה התורה בלשון שאינו מדויק' – וביארנו בזה בס"ד, שהכתוב בא [גם] לומר, שהקרבן יהיה 'מכם' היינו מממונכם ומשלכם, וזהו שיעור הכתוב: "אדם כי יקריב" מה הוא יכול להקריב "מכם", ומה יקריב מתוך שלו "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". הווי אומר, כלל ראשון בקרבנות שיהא 'מכם' [ואכן דרשו מכאן חכמינו 'מכם ולא מן הגזול' (סוכה ל.)]. וע"ע מה שכתבנו במקומו בע"ה.

אוצר החכמה

מנחתו של הבל שהביא 'מבכורות צאנו ומחלביהן'

אף במנחה הראשונה הכתובה בתורה – אצל קין והבל, מצינו הדגשה זו: "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן" (בראשית ה. ד.), היינו שהביא מן המשובחים שלו לה'. ואכן הקב"ה קיבל את מנחתו לטובה, ואילו למנחתו של קין שהביא רק "מפרי האדמה", לא שעה אל מנחתו, כמפורש כל זה בכתוב. והנה בנוסף לפירוש הדברים שקין הביא מן הגרוע שבפירותיו כפירוש רש"י שם, יש מי שפירש (עיין באלשיך בראשית שם ובפנים יפות, ובפירוש הרד"צ הופמאן לספר ויקרא) שהכתוב מדקדק בצורת הבאת המנחה, שמנחתו של הבל היתה שונה בזה לגמרי ממנחתו של קין, ועל כן נבחרה מנחתו של הבל לעומת מנחתו של קין. [וראה מה שהאריך הרמב"ם בסוף הלכות איסורי מזבח (ו, יא)].

הבל השכיל להביא מתוך שלו – 'מבכורות צאנו ומחלביהן', כלומר לא שהקב"ה צריך את האכילה שהוא מביא לו, אלא שהוא כנבוא מבקש להביע את קירובו לה'. כשהוא מביא מתוך שלו, ובוחר מן הטובים שבהם. אכן אצל קין לא מודגש שמביא שלו אלא שהביא 'מפרי האדמה' סתם, כלומר הוא ראה את תכלית המנחה כנדבת מאכל לה', ואשר זה היה הפגם במנחתו. כי לא עצם התפצא של הקרבן או המנחה מבקש ה', אלא שהגברא יפריש מתוך 'שלו', ולשם כך אף בוחר את המשובחים ביותר, וכך הוא מביאו לה' כדי להביע את רצונו להקריב משלו להקב"ה. ומחמת כן שעה הקב"ה רק אל הבל ואל מנחתו.

והדברים מתאימים היטב לאמור לעיל בפירוש הכתוב "אדם כי יקריב מכם" ובמשמעותו העמוקה.

זעקת נביאי ישראל כנגד הקרבת קרבנות ללא כוונה ראויה

ולאור הדברים האמורים, שהקרבן הוא מעשה סמלי שהאדם מתעורר להביע את חיפוש קירבת האלקים, כל קרבן כפי גדרו ואופיו המיוחד [כאשר יבואר להלן במאמר ה בארוכה],

ומערכת חוקי הקרבנות באה רק להתוות לו את הדרך להשגת התכלית הנרצית הזו - נבין ביתר שאת מדוע כה התרעמו נביאי ישראל לדורותיהם על הקרבת קרבנות ללא כוונה ושליונות ראויה, כמו שאמר שמואל הנביא "התפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים" (שמואל'א טו, כב), וישעיה הנביא "למה לי רוב זבחיכם" (ישעיה א, יא), "כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה" (סא, ח), וירמיהו אמר "כי לא דברתי את אבותיכם וגו' על דברי עולה וזבח" (ירמיה ז, כב), ובנבואת הושע כתוב לאמר: "כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלקים מעולות" (ו, ו). ומיכה אמר: "במה אקדם ה' אכף לאלוקי מרום, האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה, הירצה ה' באלפי אילים ברכבות נחלי שמן, האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי. הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלהיך" (ו, ו-ח). וכה אמר שלמה המלך בחכמתו "זבח רשעים תועבת ה' ותפילת ישרים רצונו" (משלי טו, ח), "עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח" (שם כא, ג).

אוצר החכמה:

שאף שְׁבוֹדָאֵי, גַם בְּשֵׁאר מִצְוֹת התורה ישנו פגם גדול בקיום המצוה ללא הכוונה הראויה, ובפרט כשהדבר נעשה באופן של 'מצוה הבאה בעבירה', אך רק כאן בקרבנות מצינו שהנביאים זעקו בשם ה' כנגד בני ישראל, שחוטאים הם ועם כל זאת ממשיכים בעבודת הקרבנות. כי מאחר שכל עיקרו של הקרבן הוא, שהוא רק 'סמל' לרגש ולעבודה הפנימית מצד העובד והמקריב. הנה הם שהרחיקו עצמם כ"כ מעבודת ה' ומן השמיעה בקולו, איך יביאו זבח וקרבן כאילו זה בעצמו התכלית הנרצית, הלא העיקר הוא הכוונה והרצון, ובהעדר זה - למה לי רוב זבחיכם.

[ועיין ברמב"ם שם במורה, שהביא הפסוקים הללו ודומיהם, להוכיח כדבריו שהקרבן הוא רק כנגד דרכי הע"ז, ולפיכך כאשר עבדו אבותינו ע"ז הרי קלקלו את כל עיקר הקרבן, ועשו את ההיפך הגמור. אבל גם לפי פשוטו ולפי דרך כל הראשונים שהקרבן הוא 'עבודה', מוכן היטב כמה צריך להזהיר שהקרבן יהיה רק כלי ביטוי למשהו פנימי, אבל באם נסתלקה הכוונה הנכונה, שוב אין מקום לזבח לפני ה', ומשמעות הקרבן מתקלקלת לגמרי.]

אבל בוודאי עם שליונות הכוונה הרי רצויה מאד הבאת קרבנות כמפורש במקראות הקודש, וכן התנבאו על חידוש עבודת הקרבנות בעתיד בצורתה הראויה – "והביאותים אל הר קדשי וגו' עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי" (ישעיה נ, ז), "כל צאן קדר יקבצו לך אילי נביות ישרתונך יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתי אפאר" (שם ס, ז). "ובאו מערי יהודה ומסביבות ירושלים ומארץ בנימין ומן השפלה ומן ההר ומן הנגב, מביאים עולה וזבח ומנחה ולבונה ומביאי תודה בית ה'" (ירמיה יז, כ).

עיקר הקרבן הוא הכוונה הראויה

הנה כי כן, לא באו נביאים אלו אלא להתריע מפני שיבוש ההשקפה הנכונה על מצוות

הקרבנות, כאילו הקרבן הוא עניין העומד בפני עצמו, במנותק מהתנהגותו הכוללת של האדם. וזה אינו.

ולכן המצוות הללו הנכללות בתורת הקרבנות, הכוונה הראויה בהן היא נשמת המצוה. ואם בכל המצוות יש מי שסובר מצוות אין צריכות כוונה, כלומר שגם בלעדית יש למעשה המצוה מקום כשלעצמו. משא"כ קרבנות, לולא מצב 'העבודה' שמחמתה מקריב האדם את קרבנו – אין לו ולא כלום. ואף פגם יש בו, כי בהקריבו קרבן ללא כוונה ושלמות ראויה, הרי זה כאילו הקרבן הוא מטרה בפני עצמה, ולא כן הוא כי הקב"ה אינו צריך את הקרבן, אלא את עבודתו הוא רוצה.

[ויש לומר שלכן גם מצינו כמה פסולי 'מחשבה' בקרבנות, עד כדי חיוב כרת בפיגול. מה שלא מצאנו כמעט בכל המצוות שבתורה שהמחשבה עלולה לפסול ולקלקל כל כך. אלא שהמחשבה בקרבן היא בעלת משמעות מיוחדת, שכן כל הקרבן מיוסד על שלימות המחשבה. ולכן נתפס בה כל קלקול וכל פגם ומגרע את הקרבן ואף פוסלו לגמרי. והבן.]

וחכמי הזוהר הקדוש גם הפליגו במעלת המחשבה והרצון הראויים והרצויים שהם גדולים וחשובים מכל קרבן, כמו שאמרו 'מחשבה דיליה חשיב קמי קב"ה מכל קרבנין ועלוון' (רע"מ פרשת נשא קכא:), 'רעותא דבר נש חשיב קמיה מכל קרבנין ועלוון דכל עלמא' (זו"ח מדרש רות).

ומזה הטעם עצמו נאמר בכתוב "ונשלמה פרים שפתינו", והתפילות המה במקום קרבן, וכן הלימוד בתורת הקרבנות הוא כאילו הקריב (מנחות קי.), מה שלא מצינו כהנה בשאר מצוות לומר 'ונשלמה סוכה שפתינו' וכדומה – אלא מפני שאיכות ומשמעות הקרבן היא לפי כוונתו, שהכוונה היא העיקר בכאן, ועל כן יכולה הכוונה והעיסוק בתורתה [בעיון ובהתבוננות בפני עצמה] להיות תחת הקרבן ממש ולהיחשב כקרבן.

אוצר החכמה:

גם נִזְכָּר רַבּוֹת בְּרַבִּי חֲזַ"ל עַל כָּל מִינֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, שֶׁהוּא 'כֵּאִילוּ מִקְרִיב קָרְבַּן – כִּמוֹ: 'מִי שֶׁדַּעַתּוֹ שֶׁפִּלֵּה מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כֵּאִילוּ הִקְרִיב כָּל הַקְּרִבָּנוֹת כּוֹלֵן' (סנהדרין מג:), 'גִּדּוּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה יוֹתֵר מִן הַקְּרִבָּנוֹת' (סוכה מט:).

*

כאמור, לא באנו אלא להעמיד את היסוד הפשוט השייך בהבנת מעשה הקרבנות, בשיעור המספיק כדי לדעת ממנו כיצד ללמוד ולהבין את פרטי דיני הקרבנות כדרך שאנו לומדים שאר סוגיות ההלכה.

להלן במאמר ה, נציין קווים כלליים לסוגי הקרבנות.

